

ZOMER
03/2024

vogels

SAMEN
VOOR VOGELS
EN NATUUR

Vuurwerk van
Afrikaanse ijsvogels

Spannende
rietroofvogel:
bruine kiek

Succesvol
Wij&Wadvogels
krijgt vervolg

Vogelbescherming
NEDERLAND

Vuurwerk van Afrikaanse ijsvogels

TEKST HANS PEETERS

Van de negentig ijsvogelsoorten op de wereld leven er zeventien in Afrika. Van de kleine malachietijsvogel tot de fors uitgevallen reuzenijsvogel. Alle met een gedrongen, forse romp, korte hals, grote kop en lange spitse snavel. Weinig bekoorlijk wellicht, maar hun kleuren maken álles goed.

< De eerste malachietijsvogel die we zagen, was op Lake Naivasha in Kenia. Vanuit een bootje ontdekten we het vogeltje - hij is fors kleiner dan een huismus - dat minutenlang roerloos op een horizontale papyrusstengel zat. Door niet te bewegen, hoopte hij kennelijk onopgemerkt te blijven. Maar het is niet zo, dat hij op zijn schutkleur kan vertrouwen. Nee, het is een flonkerend juweel. We zijn in een oogopslag verliefd. Zijn

kleurenpracht doet denken aan een fijn geslepen diamant. Een kunstzinnige aquarel, geschilderd door een van de grootmeesters. Het kleurrijke mini-vogeltje schiet plotseling als een pijl uit de boog het water in. Als een blauwe Bengaalse vuurwerfkakkel, die onder water uitdooft. Voordat we met de ogen knipperen, zit ie alweer terug op dezelfde plaats met een visje in de snavel. >

GRIJSKOPIJSVOGEL Markku Rantala/Agami

^ De grijskopijsvogel doet zijn naam niet echt eer aan. Oké, hij heeft inderdaad wel een grijze kop maar veel indrukwekkender zijn de ultramarijn blauwe vleugels en staart. Over een blauwe Bengaalse fakkel gesproken. Grijskopijsvogels komen over de gehele breedte van Afrika voor. Ze zijn wijdverbreid en niet zeldzaam. In tegenstelling tot de malachietijsvogel en vele andere ijsvogelsoorten, zoek je de grijskop tevergeefs aan het water. Net als de bruinkapijsvogel is het een echte bosijsvogel. Ver van water leven ze in

parken en bossen, waar ze zich tegoed doen aan grote sprinkhanen, kevers en zelfs schorpioenen. Maar ook vlinders, spinnen en hagedissen staan op het menu. Na het broedseizoen verlaten de grijskopijsvogels hun territorium en zwerven rond. Daarbij zoeken ze vaak elkaars gezelschap op. Er zijn plaatsen bekend waar meer dan twintig grijskopijsvogels met elkaar de nacht doorbrengen in een boom. Stel je eens voor al dat hemels blauw. Zo'n slaapplek heeft gelijk veel weg van een vuurwerkshow.

Ver van het water leven grijskopijsvogels in parken en bossen

> De bruinkapijsvogel lijkt zowel wat betreft gedrag als voorkomen op de grijskopijsvogel. Ook de bruinkap schuwt waterrijke gebieden en geeft de voorkeur aan parken en bossen, maar is minder schuw en zoekt ook wel menselijke bebouwing op. Daar broedt hij zelfs in tuinen of bij gecultiveerde landerijen langs bosranden. Ook de bruinkap oogt spectaculair als hij opvliegt; dan spat het iriserende kobaltblauw van de rug. Wat alle ijsvogels gemeen hebben, is dat ze een nest maken in steile zandige, lemen oevers of tussen wor-

telstronken. Met hun stevige snavel en pootjes, waarvan de drie voortenen deels als een schepje aan elkaar gegroeid zijn, graven ze een nestgang. Bij de reuzenijsvogel bijvoorbeeld kan deze wel twee meter diep zijn. Aan het eind daarvan bevindt zich de nestholte, waar ze hun eieren leggen en de jongen groot worden.

> De Afrikaanse reuzenijsvogel is werkelijk een gigant en heeft de grootte van een zwarte kraai. In onze hotel-tuin in Ghana hoorden we 's ochtends een verdragende roep: kek-kek-kek. Het lachende geluid doet denken aan zijn in Australië levende neef, de kookaburra, ook wel Lachende Hans genoemd. Al

vroeg zoeken we in de hotel-tuin met de verrekijker aan de ogen, naar de mooiste rondvliegende vogels. Als we plots een plons horen, alsof iemand een baksteen in het water gooit, rennen we naar de rand van de hotelvijver.

Nog net zien we de antracietgrijs-oranje gekleurde Afrikaanse reuzenijsvogel wegvliegen. De forse vis in de sterke snavel spartelt nog. De reuzenijsvogel eet zelfs krabben, die hij met zijn dolkachtige snavel te baas kan.

>> Als we onze gids in Gambia vragen of hij ons een bonte ijsvogel kan tonen, is zijn antwoord: "That's easy sir, I'm the best birdguide." Hij neemt ons mee naar een brug over een kanaal en warempel. Meteen bij aankomst zien we hoe een forse, zwartwit gestreepte ijsvogel boven het water hangt te bidden. Dat doen bonte ijsvogels namelijk vaak en graag. Tot ze een prooi in de gaten krijgen en naar beneden duiken. Het is de meest algemene ijsvogel van Afrika en absoluut niet schuw. Het was een makkie voor de gids. Tot onze grote vreugde zien we even later niet één, maar zelfs twee bonte ijsvogels. Gelukkig doet onze Europese ijsvogel niet voor zijn Afrikaanse familieleden onder. >

AFRIKAANSE REUZENIJSVOGEL Wim van den Heever/Nature in Stock

BRUINKAPIJSVOGEL David Hosking/Nature in Stock

Aubade van de boommleeuwerik

Sommige vogels kun je bijna alleen toevallig tegenkomen. Probeer maar eens een spotvogel te vinden die voluit aan het zingen is, of een jodelende wielewaal in het boomkronendak te ontdekken, daar is veel geluk voor nodig. Maar met de boommleeuwerik kun je bijna een afspraak maken.

Als je in het voorjaar een schraal heideveld met hier en daar een grove den opzoekt – op de Veluwe, de Drentse heide of in de duinen –, dan is de kans groot dat je een boommleeuwerik hoort zingen. Ik neem je graag mee naar het Nationaal Park De Hoge Veluwe. We fietsen in zuidelijke richting voorbij het Kröller-Müller Museum en iets verderop ontvouwt zich dan aan de oostkant van de weg een uitgestrekt schraal heidelandschap met zo her en der een grove den. Om acht uur gaat het park open en dat is mooi op tijd, want boommleeuweriken hebben vooral 's morgens veel inspiratie.

We gaan met de rug tegen de sokkel zitten waar op de drie kunstwerken staan van Henry Moore en kijken uit over het Pampelse Zand. Laat de show maar beginnen. En zoals een waar lid van de leeuweriken betaamt duurt het niet lang als al jubelend en zingend een boommleeuwerik de lucht in gaat.

Ze komen niet zo hoog als de veldleeuwerik en heel hoog stilhangen in de lucht lukt ook niet echt. Wat gelijk opvalt is het korte staartje. Er is geen andere zangvogel die blij de lucht invliegt met zo'n korte staart, dus dat helpt bij het herkennen. Ook mis je de witte buitenste staartpenen die bij de veldleeuwerik opvallen. De zang is lang niet zo virtuoos als van de veldleeuwerik. Maar ik word er altijd wel heel blij van. Het zijn een reeks melancholieke warme "luu luu luu"-klanken die je – als je ze eenmaal gehoord hebt – ook heel snel herkent.

Een boommleeuwerik markeert al vliegend en zingend tegelijk ook zijn territorium en dat is nogal royaal. In golvende vlucht en in grote cirkels maakt hij zijn burens duidelijk waar hij woont. Aan het eind van zijn liedje komt hij in een spiraalvlucht naar beneden glijden om op een boomtop te landen. Als dat niet te ver weg is kunnen we hem eindelijk eens goed bekijken door de verrekijker, of beter nog, door een telescoop.

Opvallend zijn de brede en lichte wenkbrauwen die in een V-vormig patroon op het achterhoofd samen komen. Als het licht er goed opvalt zijn ook de roestrode wangen te zien. Al snel krijgt onze boommleeuwerik een nieuwe zangaanval en gaan we met hem mee de lucht in om te genieten van een ware aubade in de vorm van de zoete zang van de boommleeuwerik.

Scan de qr-code en luister naar de zang van de boommleeuwerik.

In deze serie nemen Nico de Haan en Elwin van der Kolk je mee in een verrassende vogelwereld.

kaartje: Anyway Productions

- Wandelroute 4 km.
- Onverharde weg door weidevogelgebied
- Plas-drasgebied
- Uitzichtpunt
- Horeca
- Parkeerplaats
- Bushalte

BETHUNEPOLDER Jack Folkers

Op vogelbescherming.nl/kijktipbethunepolder lees je hoe er te komen.

Ontdek nog veel meer prachtige vogelgebieden in eigen land én heel Europa via Birdingplaces.eu

Weidevogels en purperreigers in de Bethunepolder

De Bethunepolder is een fraai en goed bereikbaar veenweidegebied net boven Utrecht. Eind van de lente en begin van de zomer tref je hier weidevogels als grutto, tureluur, kievit en scholekster. Maar je hebt ook een goede kans op andere leuke vogelsoorten als purperreiger, lepelaar, bruine kiekendief, steltkluut en blauwborst.

De Bethunepolder ligt ingeklemd tussen de Maarsseveense en Loosdrechtse Plassen. Het is een droogmakerij met een groot rietveld van 40 hectare, wilgenbos, plas-drasgebieden en weilanden. Het is zo'n gebied met veel sloten, nattigheid en openheid. Heerlijk om in de zomer over de smalle wegen langs de weilanden te fietsen. De polder is ook gemakkelijk bereikbaar. Vanuit Utrecht fiets je er zo

naar toe (10 km). Station Breukelen of station Maarssen liggen nog dichterbij, beide op slechts 6 km.

Op paaltjes

De weidevogels krijg je automatisch cadeau als je het gebied in de lente en vroege zomer bezoekt. Jack Folkers is vogelaar en vogelfotograaf en woont midden in de Bethunepolder. "In de vroege zomer zijn de weidevogels hier

inderdaad niet te missen. Als je een keer grutto's wilt zien, is de Bethunepolder een goede plek. Als ze jonge kuikens hebben, zijn ze vaak gemakkelijk te vinden, omdat ze dan regelmatig zichtbaar op paaltjes gaan zitten om hun kuikens in de gaten te houden. Met een beetje geluk kun je ze soms van dichtbij zien. Maar ook andere weidevogels zoals de kievit, scholekster en tureluur laten zich vaak zien en horen. Een mooie plek om de weidevogels te zien is de Meeuwenseweg, een rustige onverharde weg die tussen de weilanden loopt. Tijdens de voorjaarsstrek kun je hier ook vaak gele kwikstaarten en beflijsters aantreffen."

De Bethunepolder heeft meer te bieden dan weidevogels. Omdat in het westelijke deel van de polder ook het grote rietveld de Veenderij ligt, kan je daar ook rietvogels en moerasvogels

verwachten. Jack Folkers: "Via een laarzenpad kunnen bezoekers een mooie rondwandeling om het rietgebied maken. Er broeden twee paar bruine kiekendief, dus grote kans dat je deze roofvogel een keer langs ziet vliegen. Ook leven er haviken, sperwers en rietvogels als blauwborst, Cetti's zanger, waterral en rietzanger." Een andere troef van de Bethunepolder is het plas-dras gebied aan de Middenweg. Vanaf de weg kijk je uit op slikkige ondiepe plassen tussen de weilanden. Jack Folkers: "Dit plas-dras gebied moet je goed afspeuren, want het zit vaak vol met vogels. Je kunt hier weidevogels en soms watersnippen vinden, maar vaak zijn er ook lepelaars te zien. Die komen foerageren vanuit de omliggende broedkolonies.

Bosje van Robertson

En dat geldt ook voor purperreigers, vertelt Jack. "Ooit had de Bethunepolder ter hoogte van het Bosje van Robertson de grootste nestkolonie van Nederland, maar dat broedgebied is helaas verloren gegaan. Nu broeden ze buiten de Bethunepolder, maar ze komen hier nog wel steeds graag voed-

sel zoeken. De plas-dras poelen aan de Middenweg zijn een goede plek om ze te vinden, hoewel je purperreigers eigenlijk wel in de hele Bethunepolder kunt tegenkomen. Soms worden aan de Middenweg ook zeldzamere soorten gezien of gehoord zoals porseleinhoen en kleinst waterhoen. Ook leuk was dat in 2023 een paar steltkluten succesvol jongen heeft grootgebracht in de Bethunepolder." De Bethunepolder is dus een garantie voor een mooie

zomervogeldag. Een gebied dat bovendien ook verrassingen in petto heeft. Jack Folkers: "Er broeden hier vier soorten uilen, zomertaling en boomvalk zijn onregelmatige broeders. Maar er worden in de Bethunepolder ook regelmatig zeldzaamheden ontdekt. Zoals de afgelopen jaren bijvoorbeeld kwartel, kwartelkoning, koereiger en roerdomp. Ik woon hier al jaren, maar nog elk jaar weet de polder me te verrassen."

KLEINST WATERHOEN Marc Guyt/Agami

Nieuwe natuurserie brengt vogelbescherming prachtig in beeld

Stills uit Nederland, Waterland, Vogelland / Tom Sijmons (Visualnoise.nl)

TEKST IDDE LAMMERS

Arjan Dwarshuis is 'het gezicht' van een vierdelige natuurdocumentaire Nederland, Waterland, Vogelland. In alle seizoenen bezoekt hij waterrijke Nederlandse natuurgebieden. De samen met filmer Tom Sijmons (Visual Noise) gemaakte serie wordt uitgezonden door tv-programma BinnensteBuiten.

Welke natuurgebieden hebben jullie voor Nederland, Waterland, Vogelland allemaal bezocht?

Arjan: "We hebben ons beperkt tot de waterrijke natuurgebieden van de westelijke delta. De rivieren die in Nederland in zee uitmonden, hebben de basis gelegd voor de landschappen van nu. We zijn bijvoorbeeld in de Biesbosch geweest, in de Zouweboezem, op Texel, maar ook op de Marker Wadden. In veel gebieden hebben we in verschillende seizoenen gefilmd."

Is aan de uitzendingen een bepaald thema verbonden?

Arjan: "Vogels spelen de hoofdrol. In totaal hebben we meer dan 100 soorten voor de camera gekregen. We vertellen samen met lokale specialisten zoals boswachters en onderzoekers het verhaal over de bescherming van de verschillende soorten. Van de grutto's in de polders tot de op een parkeerterrein broedende bontbekple-

vieren op Texel. Het beschermen van vogels is maatwerk, dat wilden we duidelijk maken, maar we hebben ook veel fraaie vogelopnames gemonteerd."

Wat zijn opnames om puur van te genieten?

Arjan: "Dat zijn er teveel om op te noemen. De baltsende eidereenden in de Slufter op Texel waren echt spectaculair, maar ook de grote karekiet in de Loosdrechtse Plassen was indrukwekkend. Die soort zie je bijna nooit in Nederland. Ze leven teruggetrokken in dichte rietkragen en zijn bovendien heel zeldzaam. Maar door gerichte beschermingsmaatregelen nemen de aantallen in Nederland toe. Zo combineren we mooie opnames met een hoopgevend verhaal."

Waren er ook momenten waarbij dat moeilijker was?

Arjan: "Helaas wel. In het voorjaar maakten we prachtige opnames van

een broedkolonie grote sterns op Texel. Honderden vogels vlogen af en aan tussen de broedeilanden en de Waddenzee. Het gekrijs was oververdoend mooi. Een maand later was het akelig stil op dezelfde plek. De vogelgriep had de complete kolonie weggevaagd. Dan is het best lastig om je emoties onder controle te houden. Maar gelukkig hebben enkele honderden sterns later in het seizoen op een andere plek nog succesvol jongen grootgebracht. Dat is het mooie aan vogels. Het zijn optimisten en soms verrassend flexibel."

Is die flexibiliteit je ook nog op andere momenten opgevallen?

Arjan: "Creëer de juiste omstandigheden en de vogels komen als vanzelf. Neem de zeearend. We hebben in Nederland momenteel 36 broedparen. Dat was twintig jaar geleden echt ondenkbaar. En door het mildere klimaat rukken er ook verschillende soorten

naar het noorden en westen op. Cetti's zangers, koereigers, steltkluten, witwangsterns, om een paar voorbeelden te noemen. De keerzijde hiervan is natuurlijk dat klimaatverandering en aanhoudende droogte in Noord-Afrika en in de landen rond de Middellandse Zee hiervan belangrijke oorzaken zijn. Gelukkig laat de natuurserie zien, dat de vogels optimaal profiteren van ons vogelbeschermingswerk." ✂

TV-TIP: NEDERLAND, WATERLAND, VOGELLAND.

De 4-delige documentaire met Arjan Dwarshuis wordt uitgezonden op de televisie als 'special' van het KRO-NCRV-programma BinnensteBuiten. We hebben nog twee delen tegoe met prachtige vogelbeelden en hoopgevend beschermingswerk.

• Herfst: woensdag 2 oktober 2024

• Winter: woensdag 11 december 2024

Eerdere afleveringen zijn terug te zien via de website binnenstebuiten.kro-ncrv.nl.

VOGELPRAAT

Op 29 september begroet Vogelbescherming je graag in Theater Figi in Zeist. Topvogelaar Arjan Dwarshuis is te gast en neemt je aan de hand van de documentaire Nederland, Waterland, Vogelland mee in zijn wereld. Er is een signeersessie en gelegenheid medewerkers van Vogelbescherming te ontmoeten. Kijk voor meer informatie op de flyer bij dit magazine. Kaarten à 20 euro via vogelbescherming.nl/vogelpraat

Rietzanger vs. Kleine karekiet

De Nederlandse rietmoerassen en rietkragen vormen het leefgebied van vogels die perfect zijn aangepast op deze grotendeels verticale leefwereld. Twee bekende rietbewoners zijn de kleine karekiet en de rietzanger.

RIETZANGER

Gratis vogel-herkenningscursus
Vogelbescherming biedt voor beginnende vogelliefhebbers gratis online herkenningscursussen aan. Kijk op vogelbescherming.nl/cursus.

RIETZANGER
Fred Visscher/Agami
KLEINE KAREKIET
Yves Adams/Vilda

De kleine karekiet en rietzanger zijn bijna zonder uitzondering in riet te vinden. De kleine karekiet is wel wat minder kieskeurig: soms is een rietstrook langs een sloot of singel al voldoende, zelfs in de stad. Rietzangers kun je daar soms ook aantreffen, maar ze hebben een voorkeur voor wat drogere rietvelden – met ruigte en verspreide struiken. Waar de kleine karekiet in vrijwel het gehele land voorkomt, uitgezonderd bosrijke gebieden, vind je de rietzanger vooral in de laagveengebieden

van het westen en noorden des lands. De kleine karekiet is daarbij duidelijk talrijker dan de rietzanger. Beide soorten zijn zomergasten. Dat wil zeggen dat ze in de maanden april/mei terugkeren uit hun Afrikaanse overwinteringsgebieden.

Streepjespak

Kleine karekiet en rietzanger zijn verwant, maar verschillen meer dan ze gemeen hebben. Kleine karekieten zijn vrijwel eenkleurig: warm-

Kleine karekiet

Rietzanger

Bosrietzanger

Grote karekiet

KLEINE KAREKIET

bruin van boven en licht-geelbruin van onderen. Rietzangers hebben een soort streepjespak. Ze hebben een licht gestreepte borst en zijn bruin van boven, maar rug en vleugels zijn duidelijk donker gestreept. Het opvallendste kenmerk van de rietzanger is een donkerbruine, gestreepte kruin die sterk contrasteert met een brede, gelige wenkbrauwstreep.

Eigen naam roepen

De kleine karekiet heeft die naam niet zomaar gekregen. Deze vogels zijn klein – zeker in vergelijking met de grote karekiet – en ze zingen hun eigen naam. Voor dat laatste is wel wat fantasie nodig, want de zang bestaat uit een stroom geluiden met de volgende elementen die in wisselende volgorde ten gehore worden gebracht: “karre-karre-kiet-kiet-tjek-tjek-trrrr.”

De zang van de rietzanger is wilder en meer gevarieerd, ook in snelheid. Je kan er ook imitaties van andere vogels in horen. Rietzangers laten zich in tegenstelling tot de kleine karekiet vaak goed zien tijdens het zingen. De mannetjes klimmen tot in de top van een rietstengel en voeren vaak een korte zangvlucht uit, waarna ze als een parachute weer neerdalen.

foto: Reint Schut/Agami

BOSRIETZANGER

De bosrietzanger lijkt zó op de kleine karekiet dat zelfs experts ze nauwelijks kunnen onderscheiden op basis van alleen hun uiterlijk. Wanneer de vogels zingen is het een ander verhaal: dan verschillen ze als dag en nacht. De bosrietzanger laat een eindeloze serie levensechte imitaties van vogels en andere geluiden horen, met vertragen en plotselinge versnellingen. Het is misschien wel de beste zangvogel van Nederland. En let op, ondanks hun naam zijn bosrietzangers geen bosvogels. Ze leven vooral in ruig, droog rietland met brandnetels en hier en daar een struik.

foto: Saverio Gatto/NIS

GROTE KAREKIET

De grote karekiet is – niet verrassend – echt forser dan de kleine karekiet. Maar de grootte van een vogel is soms moeilijk in te schatten als je ze in hun eentje ziet. Een verschil is ook de snavel, die is bij grote karekiet lang en stevig, zoals bij een lijster. Ook de poten zijn steviger dan bij het kleine ‘neefje’. Je kan ze vooral op gehoor goed onderscheiden. De zang van de ‘grote’ heeft min of meer dezelfde structuur als die van de kleine karekiet, maar klinkt veel harder, ‘ruwer’ en krakend.